

De Geschiedenis van Westzaan opnieuw beschreven

Deel 20

Door **WILLEM TIP**

Bedijkers van de Schermer

In 1632 hebben de Bedijkers van de Schermer een nieuwe afwatering nodig voor hun droogmakerij. Afwatering door de Zaan alleen is niet voldoende. Ze stellen voor het Twiske recht te trekken en in het noorden door te trekken naar de Stierop. Op die manier ontstaat een open verbinding met het Alkmaardermeer en de ringvaart rond de Schermer. Op 12 november 1632 bereiken ze met de Banne een akkoord. Tegen betaling van tienduizend Carolusgulden 'binnen de tijdt van ses maanden' mogen ze de Nauernase Vaart aanleggen. Het bedrag is nodig voor de aankoop van alle landerijen die voor de Vaart moeten worden afgegraven. De vaart krijgt dijken, even hoog en zwaar als die langs de Zaan. Aan de Westzaanse en Assendelftse kant komen verder 'twee bequame steenen – sluisen, ijder wijt neghen ende een halve voet, lanck binnen sijn deuren ses – en – veertich voeten'. Ook wordt de bestaande Nauernase sluis aanmerkelijk vergroot en verruimd. Twee kleinere sluisen ontsluiten het Westzijderveld bij Wormerveer. Het zijn de Noordse Balk en noordelijk daarvan nog de Arendsluis. De sluisen bij Westzaan en bij Vrouwenverdriet in Assendelft trotseren de eeuwen. Niet die bij Wormerveer. De Arendsluis verdwijnt rond 1800, de Noordse Balk in 1971.

Molletjesveer

De nieuwe vaart doorbreekt de aloude landverbinding tussen Westzaan en

Krommenie. Om Krommenie bereikbaar te houden geven de Staten van Holland en West-Vriesland daarom in 1634 toestemming voor een nieuw voetveer van West-Knollendam naar Krommenie, het Molletjesveer. De veerman ontvangt voor zijn diensten van iedere 'passant ... tot Veergeldt een Oortgen'.

Het veer blijft vrijwel even lang in stand als de Noordse Balk sluis. In 1802 verkoopt men het voor 180 gulden aan de Schermer. Met als voorwaarde dat het te allen tijde open moet blijven. Die tijd blijkt rond 1969 afgelopen. Dan wordt het veer opgeheven.

Assendelver bodemverbetering

De Nauernase Vaart brengt ook scheiding aan tussen het polderwater in Assendelft en dat in Westzaan. Die scheiding is echter niet nieuw. Al voor de Tachtigjarige oorlog kan men niet meer eenvoudig van Westzaan naar Assendelft varen. Langs de Assendelver kant van het Twiske ligt een kade. Die voorkomt dat het polderwater van Assendelft in het Twiske vloeit. Het is een voorzorg, en niet zonder reden.

Elke winter zetten de boeren in Assendelft-zuid de sluisen open tussen hun landerijen en het IJ. Dat doen ze al sinds de middeleeuwen. Het slibrijke IJ-water kan door de sluisen vrij de polder binnendringen. De klei bezinkt en

maakt de veengrond vruchtbaar. In de volgende lente groeit het gras in Assendelft-zuid des te weliger.

De boeren in de rest van Assendelft en in de Banne Westzaan hebben er echter grote hinder van. Het zoute IJ-water bedekt ook hun weilanden. Zonder de vruchtbare klei. Die is al lang neergeslagen.

De bezwaren in de Banne Westzaan en Krommenie vinden gehoor. In 1566 verplichten de Staten de Banne van Assendelft, een binnendijk aan te leggen. Het wordt een kade langs het Twiske en een tweede kade op de grens met Krommenie. Daarmee is de overlast voor Westzaan en Krommenie bezworen. De boeren in Assendelft-noord kampen echter nog jaren met de zilte vloed uit het zuiden.

Zorgen om de Vaartdijk

De overeenkomst met de Bedijkers van de Schermer vermeldt met stelligheid dat de Nauernase Vaartdijk even hoog en zwaar zal worden als de Lagedijk langs de Zaan. Dat doel wordt echter nooit gehaald. De bedijkers van de Schermer blijken al snel geneigd, de bepaling te zien als een te grote toegeeflijkheid. Zoveel mogelijk proberen ze op het onderhoud te besparen. Daarmee groeit de dijk voor de Banne uit tot een voortdurende bron van zorg. Hij is

vanaf het eerste begin zwak, te laag en lek. De glooiingen zijn te steil. Alkmaar, waar de Heren van de Schermer zeten, blijkt onverwacht ver weg. Talrijk zijn de aanschrijvingen die de Banne er heen zendt. Meestal vinden ze een slecht gehoor. Ruim twee eeuwen sleept de strijd over het onderhoud zich voort. Uiteindelijk neemt in 1881 de Polder Westzaan de vaartdijk over. De heren van de Schermer zijn er dankbaar voor. Ze geven 5000 gulden mee als bruidsschat.

Spuien

De drooglegging van de Schermer heeft ook gevolgen die niemand heeft voorzien. Eeuwenlang is de Zaanse waterhuishouding eenvoudig geweest. In de open wateren rondom de Banne heersen eb en vloed. Bij eb staat het IJ lager dan het polderpeil. De spuisluizen in de Hogedijk openen zich dan vanzelf. Als de Zaan laag genoeg staat kan ook door de sluisen in de Lagedijk gespuid worden. De Banne zorgt ervoor dat de Zaan zo laag mogelijk staat. In het noorden, bij Knollendam is hij daartoe afgesloten.

In de wintertijd is spuien niet altijd voldoende. Laaggelegen landerijen lopen dan onder. Daarin verschilt de Zaanstreek niet van andere delen van het Noorderkwartier. Als de zon laag staat verdwijnen grote delen van het oude land onder water. De dorpen liggen temidden van een spiegelende vlakke, een schouwspel dat zich tot in de achttiende eeuw zal handhaven. Buitenlandse bezoekers verbazen zich erover. Ze beschrijven hoe de regen vanaf eind oktober alle landerijen blank zet zodat 'op vele plaatsen alleen nog maar dijken, huizen en torens als uit een zee schijnen op te rijzen'.

Nachtmalen pelmolen 't Prinsenhof

Binnenkort is het weer Pinksteren. U weet misschien niet dat Pinkster

Drie een gewoonte is die alleen in de Zaanstreek bekend is. Deze gewoonte stamt uit de Spaanse Tijd en heeft te maken met de dappere strijd van de Zaankanters die destijds de Spanjaarden op de Zaan tegenhielden. Om dit heuglijke feit te gedenken heeft men jaarlijks na Pinksteren een extra vrije dag, Pinkster Drie.

Met Pinksteren draaiden de molens in de Zaanstreek niet. De molens werden dan, en worden nog steeds, in Pinksterstand gezet. Dit wil zeggen, de wieken worden in het kruis gezet met vier borden eruit. Vóór Pinksteren werd de hele molen schoongemaakt,

want na die feestdagen werd er weer een vol jaar gedraaid, zonder vakantie.

Een mooie traditie in Westzaan is het nachtmalen. Elk jaar is molen 't Prinsenhof de nacht vóór Pinksteren, luilaknacht, geopend. Bij voldoende wind wordt er gemalen en het is dan ook mogelijk de molen te bezichtigen. Er worden rondleidingen gegeven door de molenaars Gerrit Volkers en Bart Nieuwenhuijs.

Een mooie gelegenheid om elkaar weer eens te spreken en onder het genot van een molenbittertje de laatste dorpsnieuwjes uit te wisselen.

En, natuurlijk, om lid te worden van de Vereniging De Zaanse Molen!

Komt u gezellig langs, de molen is geopend van vrijdag 2 juni 23.00 uur tot zaterdag 3 juni om 03.00 uur. U kunt de molen bereiken via het Relkepad. Denkt u er wel aan om de poortjes weer achter u te sluiten zodat het vee niet naar het verkeerde weiland loopt? Om die reden zijn de hekken door de week ook altijd gesloten.

De maalmiddagen vinden altijd plaats op de tweede zaterdag van de maand. U bent ook dan van harte welkom.